

การเติม ธรรมะ ลงใน ชีวิต

การเติมธรรมะลงในชีวิต

พุทธทาสภิกขุ

การบรรยาย ปาฐกถาธรรมทางโทรทัศน์สู่ราษฎรฯและหาตใหญ่ รายการพุทธธรรม
นำสุข และบรรยายแก่คณะครูจากวิทยาลัยครูจันทระเกษม

วันที่แสดง ๒๖ มกราคม ๒๕๒๖, ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๕

รหัส ๖๕๑๕๒๖๐๑๒๖๒๖๐, ๔๑๑๕๒๕๑๐๒๓๐๑๐

ปาฐกถาธรรมทางโทรทัศน์

ผู้ถอดเสียง ลักขณา สิริทรัพย์ไพบุลย์,

ผู้ตรวจทาน กรชนก ชิดไชยสุวรรณ

บรรยายแก่คณะครู

ผู้ถอดเสียง พรทวี ยอดมงคล

ผู้ตรวจทาน รุ่งนภา แตรระกุล

ISBN 978-616-7574-88-2

พิมพ์ครั้งแรก ธันวาคม ๒๕๖๒

จำนวน ๑๐,๐๐๐ เล่ม

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์ดี จำกัด

ประสงค์รับหนังสือเพื่อใช้ในงานพิธีหรือเผยแพร่ในวาระต่างๆ ติดต่อที่

มูลนิธิหอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) ถนนนิตยมรตไฟฟ้าสาย ๒

แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทรศัพท์ : ๐ ๒๙๓๖ ๒๘๐๐ ต่อ ๕๑๐๑

โทรสาร : ๐ ๒๙๓๖ ๒๖๘๕

อีเมล : cds@bia.or.th

Facebook : CoDhammaSpace

www.bia.or.th

ธรรมทาน กับ มรดกหนึ่งร้อย

ที่ใครจะรู้ว่า ตอนที่น้องโง่ ลองแบกเล่มหนังสือ ออกดู จะเห็นว่า หนังสือนั้นเล่มหนึ่ง คือ กระดาษที่เขียนพิมพ์ กับความรู้นั้นหรือคุณธรรมที่ดี ที่ร้อยเล่มหนังสือเล่มนั้น. มรดกหนึ่งร้อยเล่มนั้นหมายถึง มรดกของความรู้นั้นด้วย. ตามที่ มรดก มรดกทั้งมรดกของกระดาษ และ ~~เรื่อง~~ ^{งาน} ~~เรื่อง~~ ในมรดกหนึ่งร้อยเล่มนี้ อยู่ที่ไหนที่ไหน.

ส่วนมรดกธรรมทาน ย่อมไม่เป็นเช่นนั้น ความรู้ นั้นให้เปล่า ที่เลี้ยว, ส่วน ^{และคือทรัพย์สิน} กระดาษหรือกระดาษที่ใส่ ความรู้นั้น มันต้อง ขอดิน เช่นเดียวกับกระดาษที่ใส่ ให้ใส่แกลงไปถวายพระที่วัด. ขอดิน เพราะคน ต้องใส่ไปถวาย อีกหลายครั้ง! จนกว่าจะถึงดินที่วัด.

งานธรรมทาน มันถูกแทนเป็นมรดกหนึ่งร้อยไป. ขอจบพิจารณาด้วยดี ทั้งสองอย่าง, จะได้เห็นใจ กันดี! และร่วมรักกันดี.

สารบัญ

๑. ชีวิตเป็นสิ่งที่เต็มธรรมะลงไปได้	๗
เต็มธรรมะคือเต็มหน้าที่	๑๐
เต็มธรรมะคือเต็มความถูกต้อง	๑๓
- ความถูกต้องทางโลก	๑๓
- ความถูกต้องทางจิตใจ	๑๔
- เรากำลังเดินตามความถูกต้อง หรือเดินตามความเอิร์ดอ้อย	๑๖
๒. เต็มธรรมะลงไปในชีวิต	๑๙
ธรรมะ ๔ ความหมาย	๒๒
- ธรรมะคือธรรมชาติ	๒๒

- ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ ๒๒
 - ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ ๒๓
 - ธรรมะคือผลจากหน้าที่ ๒๔
- ความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ สำคัญที่สุด ๒๖
- ธรรมะคือระบอบปฏิบัติ ๓๐

๓. ธรรมะทำให้ชีวิตสมบูรณ์ ๓๙

- ความสุขเกิดจากความพอใจ ๔๑
- ความทุกข์ดับไปเพราะทำถูกเมื่อผัสสะ ๔๖
- เติมธรรมะลงไปทำให้ชีวิตสมบูรณ์ ๕๖

๑

ชีวิตเป็นสิ่งที่เต็มธรรมะลงไปได้

ปาฐกถาธรรมทางโทรทัศน์สุราษฎร์ฯ และหาดใหญ่

รายการพุทธธรรมนำสุข รหัสเทป ๖๕๑๕๒๖๐๑๒๖๒๖๐ วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๒๖

ชีวิตเป็นสิ่งที่เติมธรรมะลงไปได้

.

เติมให้มากขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติธรรมะ

.

เติมธรรมะ คือ เติมหน้าที่

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย

การพูดกันครั้งนี้เอาตมาจะกล่าวโดยหัวข้อว่า **การเติม
ธรรมะลงไปในชีวิต** การเติมธรรมะลงไปในชีวิตฟังดูก็แปลก
เอาตมาต้องการจะพูดว่า **ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่เติมธรรมะลงไปได้**
เหมือนกับเรา **เติมน้ำลงในตุ่ม เติมน้ำลงในโอ่ง** หรือว่าเราไป **เติม
เงินฝากในธนาคาร** ให้มันมากขึ้นมาอย่างนั้นแหละ เติมธรรมะ
ลงไปในชีวิตนี้คงจะเป็นคำที่แปลกสำหรับท่านทั้งหลายก็ได้ ขอ
ให้ทนฟังต่อไปสักหน่อยก็คงจะเข้าใจได้

ชีวิตนี้คือร่างกายกับจิตใจรวมกัน กายกับใจก็ล้วน
แต่เป็นธรรมชาติ ดังนั้นชีวิตนี้ก็เป็นธรรมชาติ เป็นสิ่งที่เป็น
ธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ธรรมะก็เป็นธรรมชาติ
ดังนั้นเราอาจจะเติมธรรมะลงไปในชีวิตซึ่งก็เป็นธรรมชาติด้วย
กันได้ เป็นแน่นอน **เติมให้มากขึ้นได้ด้วยการปฏิบัติธรรมะ**
ธรรมะในความหมายนี้แปลว่าหน้าที่ของสิ่งที่มีชีวิต เขาจะต้อง
ประพฤติกระทำหน้าที่ให้ถูกต้องตามที่ชีวิตมันต้องการ

เติมธรรมะคือเติมน้ำที่

ธรรมะนั้นแหละคือหน้าที่ หน้าที่นั้นแหละคือธรรมะ
เติมธรรมะก็คือเติมน้ำที่ เติมน้ำที่ก็คือทำให้มันถูกต้องยิ่งขึ้น

เราคิดถึงการเติมที่เรากำลังเติมอะไรกันบ้าง ถ้าเรา
เติมน้ำมันในตะเกียงก็หมายความว่าให้ตะเกียงมันติดอยู่ได้ต่อ
ไปไม่ดับเสีย ถ้าเราเติมน้ำมันลงในถังของน้ำมัน ในถังน้ำมันของ
รถยนต์ นั่นก็หมายความว่าทำให้รถยนต์มันมีกำลังวิ่งต่อไปอีกได้
มันเป็นการเติม เราเติมทุนสำรองในหุ้นส่วนก็เติมเพื่อจะได้กำไร
มากขึ้น หรือแม้ที่สุดที่เราหาทรัพย์สินสมบัติเพิ่มเติมมันก็กระทำ
กันอยู่ไม่เป็นของแปลกประหลาดอันใด แล้วทำไมพอได้ฟังคำ
ว่าเติมธรรมะลงในชีวิต มันจะกลายเป็นของแปลกประหลาดไป
ได้ เป็นสิ่งที่เราทำได้โดยไม่ยาก เติมธรรมะลงในชีวิตเป็นสิ่งที่
ทำได้โดยไม่ยาก เว้นไว้แต่คนมันจะโง่ไปว่ามีธรรมะพอแล้ว ฉัน
มีธรรมะพอแล้ว เกินแล้ว ไม่เติมอีก อย่างนี้เขาเรียกว่ามันเติม
ไม่ลงเพราะว่ามันเป็นคนที่ว่ามีอาการล้นเหมือนกับน้ำในถัง
ในอ่างมันเต็มแล้วมันเติมไม่ลง แต่มันเต็มอยู่ด้วยน้ำที่ใช้ไม่ได้
มันเป็นน้ำที่ต้องเอาออกแล้วก็เติมน้ำที่ดีที่ใช้ประโยชน์ได้ลงไป

ชีวิตนี้ก็เหมือนกัน มันมีเรื่องโง่มาตั้งแต่อ่อนแต่ออกคือหลงใหลในสิ่งสวยงามไพเราะ หอมหวาน เอร็ดอร่อย นิ่มนวล เป็นต้น มันเคยชินแต่อย่างนั้น มันมีจิตใจบูชาสิ่งอย่างนั้น ถ้ามันบูชาสิ่งชนิดนั้นเสียจนเต็มที่แล้ว มันก็เต็มธรรมชาติไม่ลงจริงเหมือนกัน เต็มยากเต็มไม่ลงสำหรับชีวิตที่มันเต็มอยู่ด้วยกิเลส

เพราะ ‘กิเลส’ มันมีความตรงกันข้ามต่อ ‘ธรรมะ’ ธรรมะฝ่ายที่จะดับทุกข์ได้ก็เรียกว่า ธรรมะฝ่ายบริสุทธิ์ เป็นโพธิ เป็นปัญญา ส่วนกิเลสตัณหานั้นมันตรงกันข้าม กิเลสตัณหามันเป็นเรื่องของความโง่ ความหลง ซึ่งเป็นเหตุให้เห็นแก่ตัว จนเกิดกิเลสยิ่งๆ ขึ้นไป สืบต่อๆ กันไปไม่มีที่สิ้นสุด เรียกว่ามันมีกิเลส ล้น หรือดันออกมาเต็มธรรมชาติลงไปไม่ได้ จะต้องเอากิเลสออกมีการระบายกิเลสออกแล้วจึงจะเต็มธรรมชาติลงไปได้

ดังนั้นเราจะต้องมีสติปัญญาที่ถูกต้องและเพียงพอ คำว่าถูกต้องและเพียงพอนี้มันเป็นคำคู่ แยกกันไม่ได้ ถูกต้องอย่างไม่เพียงพอนี้ใช้ไม่ได้ เพียงพอแต่ไม่ถูกต้องก็ใช้ไม่ได้ มันต้องถูกต้องและเพียงพอ **มีสติปัญญาถูกต้องและเพียงพอ จะเต็มธรรมชาติลงในชีวิตได้**

เดี๋ยวนี้ใครบ้างที่มีสติปัญญาถูกต้องและเพียงพอมา

ตั้งแต่อ่อนแต่ออก ดูเหมือนจะมีกิเลสเป็นเจ้าเรือน มีความโลภ
โกรธหลงเป็นเจ้าเรือน แล้วสติปัญญามันจะอยู่ที่ตรงไหน ถ้าจะ
พูดให้สั้นกว่านี้ก็ต้องพูดว่า **เต็มความถูกต้องลงไปในชีวิต**

เติมธรรมะคือเติมความถูกต้อง

เมื่อตะกี้นี้พูดว่าเติมธรรมะลงไปในชีวิต พูดให้มันชัดกว่า
นั่นก็ว่าเติมความถูกต้องลงไปในชีวิตทุกแง่ทุกมุม

ความถูกต้องนี้เรียกเป็นภาษาบาลีว่า **สัมมา** หรือ **สัมมัตตา** สัมมาแปลว่าถูกต้อง สัมมัตตาแปลว่าความถูกต้อง
ในความถูกต้องนี้มีความหมายจำกัดเฉพาะคือว่าไม่เป็นพิษ
ไม่เป็นโทษ ไม่เป็นภัย ไม่เป็นอันตรายแก่ผู้ใด มีแต่จะเป็น
ประโยชน์สุขเกื้อกูลแก่คนทุกฝ่าย

ความถูกต้องทางโลก

เราจะต้องเติมความถูกต้องลงไปในชีวิตทุกแง่ทุกมุม
เมื่อกล่าวถึงผลในทางโลกๆ ก็คือจะต้องมีความถูกต้องในการ
คิดค้นความจริงของชีวิต คิดค้นได้อย่างถูกต้อง ในทางโลก
ต้องการอะไรก็คิดค้นได้อย่างถูกต้องว่าเราควรจะต้องการอะไร
แล้วก็แสวงหาสิ่งนั้นๆ อย่างถูกต้องไม่ต้องแสวงหาด้วยกิเลส
ตัณหาซึ่งเป็นการทรมาณใจ แต่แสวงหาด้วยสติปัญญาซึ่งไม่มี
การทรมาณใจ แล้วเราจะต้องมีการกระทำที่ถูกต้อง กระทำ

ผิดมันก็ไม่ไ้ผล กระทำถูกต้องมันก็ได้ผล แล้วก็มีการได้มาอย่างถูกต้อง ไม่ใช่ได้มาอย่างคดโกง แล้วจะมีการเก็บไว้รักษาไว้ สะสมไว้อย่างถูกต้อง แม้แต่จะใช้จ่ายออกไป จะกินเอง จะให้ใครกิน จะใช้ประโยชน์อะไร จะใช้ไปในทางใดก็มีความถูกต้อง เรียกว่าการคิดก็ถูกต้อง การแสวงหาก็กู้ถูกต้อง การกระทำก็ถูกต้อง การได้มาก็ถูกต้อง การเก็บรักษาก็ถูกต้อง การใช้จ่ายไปก็ถูกต้อง นี่เป็นการเติมความถูกต้องลงไปในชีวิต หวังว่าท่านทั้งหลายทุกคนจะได้สำรวจตัวเองว่ามีความถูกต้องหรือไม่ถูกต้องอย่างไรในข้อนี้ ซึ่งเป็นเรื่องของทางโลก

ความถูกต้องทางจิตใจ

ทีนี้ก็เป็นเรื่องทางธรรมซึ่งสูงขึ้นไปคือละเอียดขึ้นไปเป็นเรื่องทางจิตใจมากขึ้น ตามหลักพุทธศาสนาไ้ความถูกต้องนั้น ท่านเรียกว่า**อริยอัฏฐังคิกมรรค** หนทางอันประเสริฐอันประกอบไปด้วยองค์ ๘ : **สัมมาทิฐิ** คือความคิด ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจเป็นต้น ถูกต้อง และ **สัมมาสังกัปปะ** มีความปรารถนาหรือความต้องการชนิดที่ถูกต้อง **สัมมาวาจา** มีการพูดจาที่ถูกต้อง **สัมมากัมมันตะ** มีการงานที่ประพฤติกกระทำอยู่อย่าง

ถูกต้อง *สัมมาอาชีวะ* ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง *สัมมาวายามะ* มีความพยายามอยู่อย่างถูกต้อง *สัมมาสติ* ความรู้สึกควบคุมตนเองมีอยู่อย่างถูกต้อง *สัมมาสมาธิ* มีจิตตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง มั่นถูกต้องถึง ๘ ประการ

ขอให้ใคร่ครวญดูว่ามีความสำคัญสักเท่าไร มีความถูกต้องในความรู้ ความคิดเห็น มีความถูกต้องในความปรารถนา มีความถูกต้องในการพูดจา มีความถูกต้องในการงาน มีความถูกต้องในการดำรงชีวิต มีความถูกต้องในความ پاکเพียร มีความถูกต้องในสติ มีความถูกต้องในสมาธิ- ๘ อย่าง แต่ถ้าสรุปให้สั้นก็จะเหลือเพียง ๓ อย่าง คือ ถูกต้องทางศีล สมาธิ ปัญญา

๘ อย่างนั้นเราทำเอามาให้เหลือน้อยเป็นเพียง ๓ อย่างก็ได้ คือ ความถูกต้องทางกาย ทางวาจา ซึ่งเป็นภายนอก แล้วก็ถูกต้องทางสมาธิ คือทางจิต ทางกำลังของจิต ทางสุขภาพของจิต ทางสมรรถนะของจิต แล้วก็ถูกต้องทางปัญญาคือความรู้ที่ควรจะรู้ก็ถูกต้อง นี่ถูกต้องทางศีล สมาธิ ปัญญา มันเป็นอย่างนี้

ศีล สมาธิ ปัญญา ในความหมายที่ประยุกต์ได้คือใช้พูด

ได้ในทุกสิ่งทุกอย่างนั้นหมายความว่าถูกต้องที่พื้นฐานภายนอก คือ กาย วาจา ถูกต้องที่จิตและถูกต้องที่ตัวความรู้ของจิต นี้เป็นเรื่องธรรมชาติหรือว่าเป็นเรื่องมีหลักทางวิทยาศาสตร์ เป็นหลักที่ผู้มีสติปัญญายอมรับได้ เรามีความถูกต้องอย่างนี้แล้วก็คือได้ เติมธรรมะลงไปในชีวิตอย่างเพียงพอแล้ว

เรากำลังเดินตามความถูกต้อง

หรือเดินตามความเอร็ดอร่อย

ฉะนั้น เตี้ยวันนี้เรากำลังเดินสวนทางกันอยู่ เราเห็นความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน เป็นความถูกต้อง และเห็นความถูกต้อง เป็นข้าศึกศัตรู คือไม่เปิดโอกาสให้เราได้สนุกสนาน เอร็ดอร่อย ตามที่เราต้องการ เขาเลยเกลียดความถูกต้องแล้วไปบูชาเรื่องสนุกสนาน เอร็ดอร่อย ของกิเลส เรียกว่าเห็นกงจักรเป็นดอกบัว บูชาเหยื่อของกิเลส บูชาความเอร็ดอร่อย อันเนื่องด้วยกิเลส ไม่บูชาธรรมะ เกลียดธรรมะเพราะว่าธรรมะไม่ให้ความเอร็ดอร่อย ไปบูชากิเลสคือบูชากงจักร ยกมาใส่หัว ยกมาทูนไว้บนหัว ก็เกิดการบดขยี้ คือทำให้เกิดความทุกข์เหลือประมาณ ตามอาการของกงจักร

สำหรับคนที่มันเห็นกงจักรเป็นดอกบัว เขาเรียกว่าเปรตชนิดหนึ่ง คนที่เห็นกงจักรเป็นดอกบัวนั้นมันหวังมันต้องการอะไรมากเกินไปจนเหมือนกับตาบอดหรือไม่มีตามันก็ไม่เห็นอะไร หรือมีตาที่เห็นผิด จนเห็นผิดเป็นถูก เห็นถูกเป็นผิดมันกลับกันเสีย นี่แหละชีวิตที่เติมธรรมะลงไม่ได้

ถ้าเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของธรรมะถูกต้องในเรื่องของชีวิตถูกต้อง เขาก็จะเติมธรรมะลงไปในชีวิตได้เป็นแน่นอน

เดี๋ยวนี้ชีวิตจิตใจของคนปัจจุบันมันไม่ถูกเติมด้วยธรรมะ แต่มันถูกเติมด้วยยาพิษ คือสิ่งล่อลวง ทางกาย ทางใจ ทั้งทางวัตถุ ทั้งทางจิตใจ หลงใหลเป็นสิ่งประเสริฐที่สุดดีที่สุดในมันเป็นยาพิษ ในชีวิตของเขาจึงไม่มีธรรมะ มีแต่กิเลส มันก็เหมือนกงจักรที่พัดผันให้เลือดไหลอยู่เสมอ คือทนทุกข์ทรมานอยู่เสมอ

สรุปความว่า **ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่เติมธรรมะลงไปได้** เมื่อเรายังมีอะไรไม่เต็มเราเติมให้เต็มได้ ฉันทใดกัฉันทันนั้น **เราจรีบเป็นพุทธบริษัทกันโดยเร็วเถิด** คือ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานตามความหมายของคำว่าพุทธบริษัท **เป็นผู้รู้อย่างถูกต้องว่าอะไรเป็นอย่างไร เป็นผู้ตื่นคือตื่นจากความหลับแห่งความ**

โง่ หลับด้วยความโง่งนะตื่นเสียเถิด แล้วจะได้เป็นผู้เบิกบาน
สดชื่นแจ่มใส มีชีวิตที่เยือกเย็น เพราะสามารถทำให้ชีวิตนี้เต็ม
อยู่ด้วยธรรมะ และมีการเติมธรรมะอยู่เป็นประจำ

ทุกปีเราเติมธรรมะลงไปในชีวิตให้ยิ่งกว่าเติมให้เป็นอย่าง
ใหม่เป็นชีวิตใหม่ยิ่งๆ ขึ้นไปทุกปี กว่าที่จะถึงที่สุด ก็จะไม่เสียที่
ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา

อาตมาขออยู่ติการบรรยายด้วยความสมควรแก่เวลาเอา
ไว้เพียงเท่านี้.

๒

เติมธรรมะลงไปในชีวิต

บรรยายแก่คณะครูจากวิทยาลัยครูจันทระเกษม
วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๒๕ รหัสเทป ๔๑๑๕๒๕๑๐๒๓๐๑๐

‘ถูก’ นะคือไม่มีใครเป็นทุกข์
แต่ได้รับความสุขด้วยกันทุกฝ่าย

.

ถ้า ‘ผิด’ นะคือเต็มไปด้วยความทุกข์
ไม่ฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่ง

ท่านที่เป็นครูบาอาจารย์ และท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจใน
ธรรมทั้งหลาย

อาตมาขอแสดงความยินดีในการมาของท่านทั้งหลายใน
ลักษณะเช่นนี้ คือ มาแสวงหาสิ่งที่เรียกกันว่า ธรรมะ ซึ่งเป็นที่รู้
กันอยู่ดีแล้ว

เรื่องที่จะพูดมันก็มีส่วนที่เป็นธรรมะที่ต้องการ คือที่ยัง
ขาดอยู่ ที่ยังจะต้องเติมให้เต็ม พูดเป็นภาพพจน์สักหน่อยมัน
ก็พูดว่าเหมือนกับเติมธรรมะลงไปในชีวิต เหมือนกับคนเติมน้ำมัน
เต็มเชื้อเพลิง เต็มอะไรลงไปในเรื่องที่ต้องเติม อย่างนั้น
เหมือนกัน

ถ้าว่ากันโดยแท้จริงในชั้นลึก ใ้อชีวิตนั้นมันก็เป็นธรรมะ
อยู่แล้ว แต่มันมีธรรมะหลายๆ อย่างที่ต้องประกอบกันอยู่

ธรรมะ ๔ ความหมาย

ขอให้ท่านทั้งหลายสนใจฟังและจำหัวข้อเรื่องธรรมะไว้สักอย่างหนึ่งว่า คำว่า ธรรมะ นั้นมีความหมาย ๔ ความหมาย คือที่เป็น**ตัวธรรมชาติ**ก็เรียกว่าธรรมะ ที่เป็น**ตัวกฎของธรรมชาติ**ก็เรียกว่าธรรมะ ที่เป็น**ตัวหน้าที่ตามกฎของธรรมชาตินั้น**ก็เรียกว่า ธรรมะ ที่เป็น**ตัวผลที่เกิดมาจากหน้าที่นั้น**ก็เรียกว่า ธรรมะ ด้วยเหมือนกัน มันเลยเป็น ๔ ความหมาย จำได้ง่ายๆ สั้นๆ ว่า **ธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ และผลจากหน้าที่**

ธรรมะคือธรรมชาติ

ที่นี่เราก็ดูที่ตัวเรา เนื้อหนัง ร่างกาย จิตใจของเราที่มีอยู่นี้เรียกว่าตัวธรรมชาติ ดินน้ำลมไฟอากาศวิญญูณที่มันเป็นตัวร่างกาย มีชีวิต นี้เรียกว่าตัวธรรมชาติ

ธรรมะคือกฎของธรรมชาติ

ที่นี่ตัวกฎของธรรมชาติซึ่งมันมีอยู่ในตัวเรา ในร่างกาย

เราน่ะ ที่มันจะเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เจริญอย่างไร
เสื่อมอย่างไร กระทั่งว่าเราจะต้องทำอะไรกับมัน เป็นตัว
กฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในชีวิตนี้แล้ว

ธรรมะคือหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ

หน้าที่ของเราก็คือต้องทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์นั้นๆ
เพื่อชีวิตอยู่ได้ และเพื่อชีวิตเจริญยิ่งขึ้นไป เพื่อชีวิตอยู่ได้ก็
เช่นว่า มันมีกฎเกณฑ์ทำให้เกิดหน้าที่แก่เราว่าเราต้องกิน ต้อง
อาบ ต้องถ่าย ต้องบริหาร ต้องหาปัจจัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม
ที่อยู่อาศัย การบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ กระทั่งว่าการคบหาสมาคม
กับบุคคลรอบด้าน หรือสิ่งต่างๆ รอบตัวเราให้ถูกต้อง น้ำมันเป็น
หน้าที่ที่จะต้องทำให้รอดอยู่ได้ ถ้าทำหน้าที่นี้ไม่ถูกต้อง มันอาจ
จะตายหรือเกือบตาย

หน้าที่อีกแผนกหนึ่งก็คือจะต้องทำให้เจริญด้วยคุณค่า
ยิ่งขึ้นไป อย่าให้เสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์คนหนึ่ง การเป็น
มนุษย์คนหนึ่งนั้นหมายความว่า มันต้องได้สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์
ควรจะได้รับ ถ้ามันไม่ได้รับสิ่งนี้มันก็เสียชาติเกิด เพราะว่ามัน
จะต้องได้เต็มตามที่มนุษย์อาจจะรับได้ มันจึงเกิดเป็นหน้าที่

ชั้นหนึ่งว่า เราต้องทำให้ได้รับประโยชน์ของความเป็นมนุษย์ให้ถึงที่สุด

หน้าที่ขั้นแรกที่ว่า**ทำให้รอดชีวิตอยู่ได้** นี้สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น สุนัข แมว กา ไก่ อะไรมันก็ทำเป็น แล้วมันก็ทำอยู่ตามธรรมชาติเพื่อให้รอดชีวิตอยู่ได้ ถ้ารอดชีวิตอยู่ได้แล้วสัตว์เหล่านั้นมันหมดหน้าที่ แต่ว่าคนยังไม่หมด

ไอ้คนเราเมื่อรอดชีวิตอยู่ได้แล้วต้องทำต่อไป คือ **เลื่อนชั้นของชีวิต**นั่นเองให้มันสูงๆ ขึ้นไป ให้เต็มไปด้วยคุณค่าหรือประโยชน์อย่างสมบูรณ์ ทั้งประโยชน์ที่จะพึงมีแก่ตนและประโยชน์ที่จะพึงมีแก่ผู้อื่น หรือว่ามีทั้งสองฝ่ายรวมกันก็ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงผิดแผกแตกต่างจากสัตว์เป็นอันมากก็ในขั้นนี้

ธรรมะคือผลจากหน้าที่

เมื่อได้ทำหน้าที่อันนี้ถูกต้อง มันก็เลยได้รับผลของหน้าที่ ถ้าทำถูกต้องมันก็ได้รับผลเป็นสุข อยู่เป็นสุข เต็มไปด้วยประโยชน์ดังที่กล่าวแล้ว หากถ้าทำไม่ถูกต้อง มันจะไม่ได้มีประโยชน์คุณค่าอะไร สักแต่มีชีวิตอยู่ หรือถ้าทำไม่ถูกต้องยิ่งไปกว่านั้นอีก มันก็เป็นคนที่มีสุขภาพไม่สมบูรณ์เจ็บๆ ไข้ๆ หรือ

ตายไปแล้ว มันไม่ได้เหลือรอดเป็นชีวิตอยู่

ฉะนั้นการที่เราทำให้สบายดี มีสุขภาพดี แล้วปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เกิดผลแก่ทุกฝ่ายนั้นแหละ เรียกว่าหน้าที่ธรรมะคือหน้าที่ และผลที่เกิดมาอย่างนั้นนั่นแหละคือผลที่เกิดมาจากหน้าที่

ความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ สำคัญที่สุด

ท่านทั้งหลายจะสังเกตเห็นได้เองว่าในความหมาย ๔
อย่างนั้น อย่างที่ ๓ แหะสำคัญ ที่ท่านอุตสาหมาจากที่ไกลมา
แสวงหา เหมือนกับความรู้ ธรรมชาติความหมายที่ ๓ คือ หน้าที่
นั่นเอง ขออย่าหรือทบทวนอีกที่ว่า

ธรรมชาติคือธรรมชาติ เนื้อหนังร่างกายเรา

ธรรมชาติคือกฎของธรรมชาติที่มันควบคุมร่างกายนี้เอาไว้ให้
เป็นไปตามกฎ

ธรรมชาติความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตจะต้อง
ทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาตินั้นๆ ธรรมชาติในความหมายที่ ๓
คือหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ

ส่วนธรรมชาติในความหมายที่ ๔ นี้ ไม่ต้องสนใจนักก็ได้
เพราะว่าถ้าปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติแล้ว ย่อม
เกิดผลดีอยู่เอง

ดังนั้นความหมายที่เราจะต้องสนใจที่สุดก็คือความ
หมายที่ ๓ ที่ว่าธรรมชาติคือหน้าที่ที่สิ่งที่มีชีวิตทุกชนิดจะต้อง
ประพฤติกระทำให้ถูกต้องตามกฎของธรรมชาติ จึงจะรอด

อยู่ได้ หรือจะเจริญยิ่งๆ ขึ้นไป ข้อนี้ไม่ใช่เฉพาะคนนะ ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์ มนุษย์ก็ต้องทำอยู่แล้ว ต่ำลงไปถึงสัตว์เดรัจฉาน ก็ต้องทำละ ต่ำลงไปอีกถึงต้นไม้ต้นไม้ซึ่งมีชีวิตด้วยเหมือนกัน มันก็ต้องทำ แม้แต่ต้นไม้เนี่ยมันก็ต้องทำหน้าที่ดำรงชีวิต ธรรมชาติคือหน้าที่ ก็มีแม้แต่ต้นไม้ แต่ไม่มีใครเคยพูดว่าต้นไม้มีธรรมะปฏิบัติ แต่ขอบอกให้รู้ว่ามันเป็นจริงอย่างนั้น เพราะสิ่งที่เรียกว่าหน้าที่ แล้วก็เรียกว่าธรรมะได้ทั้งนั้น ธรรมะมันมีความหมายถึง ๔ ประการอย่างนี้

เด็กๆ ได้ยินครูบอกแต่ว่าธรรมะคือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า แล้วก็เลิกกัน คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้นก็คือเรื่อง ๔ เรื่องนี้แหละ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าคือ ๔ เรื่องนี้ เรื่องธรรมชาติ เรื่องกฎของธรรมชาติ เรื่องหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เรื่องผลที่เกิดมาจากหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ

แต่ถึงอย่างนั้นก็มีความสำคัญอยู่ที่ความหมายที่ ๓ ความหมายที่ ๓ ที่ว่า หน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงได้บัญญัติธรรมะไว้มากมายที่เรียกกันว่า ๘๔,๐๐๐ ธรรมขันธ์หรืออะไรก็ตามทีเกิด แต่รวมแล้วทรงมุ่งหมายจะแสดงหน้าที่ว่า มนุษย์จะต้องประพฤติปฏิบัติกันอย่างไร

สรุปสั้นที่สุดก็ว่าประพตปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้ถูกต้องทางกาย ทางวาจา และทางใจ สามคำเท่านั้นขยายความออกไปหมดทั่ว ทั้งพระไตรปิฎกก็ได้ ความถูกต้องทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมื่อมีความถูกต้องทางกาย วาจา ใจแล้ว มันก็ไม่มี ความทุกข์เลย มันก็มีเท่านั้น

อย่างไรเรียกว่าถูกต้อง คือไม่มีผู้ใดเกิดความทุกข์ ถูกต้องนะอย่าไปเอาอย่างนั้นอย่าไปเอาอย่างนี้ หรืออย่าไปคาดคะเนเอาเองว่าอย่างไรถูกอย่างไรผิด ก็ต้องให้รู้ว่า **ไอ้ถูกนะมันคือไม่มีใครเป็นทุกข์ แต่ได้รับความสุขด้วยกันทุกฝ่าย ถ้าผิดนะคือเต็มไปด้วยความทุกข์ ไม่ฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่ง**

ความถูกต้องทางกายวาจาใจ คือไม่ทำให้ผู้ใดหรือฝ่ายใด ต้องเป็นทุกข์เดือดร้อน แล้วก็อยู่เป็นสุข ทำไมต้องระบุนไว้ที่กาย วาจาใจ ก็เพราะมันเป็นที่ตั้งแห่งการกระทำ ร่างกายกระทำงานทางกาย วาจานี้ก็ทำงานทางปาก ทางวาจา ใจก็ทำงานทางใจ คิดนึก มันมีส่วนสำคัญอยู่ ๓ ส่วน สำหรับจะทำอะไร ดังนั้นเราจะต้องรู้จักมันให้ดี แล้วทำให้มันมีความถูกต้องทั้งทางกาย ทางวาจา ทางใจ ดังที่กล่าวแล้ว

ฉะนั้น ท่านทั้งหลายคงจะสรุปเอาใจความได้เอง ใน

ความหมายนี้ ความหมายที่ ๓ ว่าหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ มีผู้สรุปความไว้ดีแล้วในความหมายนี้ คือเขาสรุปความไว้ว่า **ธรรมะคือระบบของการปฏิบัติที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา** ท่านช่วยจำไว้บ้าง แล้วมันจะได้ประโยชน์กลับไป คุ่มค่า ถ้าจะไม่จำหรือไม่เข้าใจอะไร เสียเลยก็ดูว่ามาเสียเวลาเปล่าๆ เสียค่ารถ เสียค่าใช้จ่ายเปล่า

อะไรที่ควรจำไว้เป็นหลักได้ก็ควรจดจำไว้ให้
แม่นยำให้เป็นหลัก เช่น

ธรรมะ ๔ ความหมาย

ความหมายที่ ๓ คือหน้าที่ สำคัญที่สุด

จนถึงกับสรุปความได้ว่า ธรรมะคือระบบปฏิบัติ

ธรรมะคือระบอบปฏิบัติ

‘ระบอบปฏิบัติ’ ช่วยจำว่าไม่ใช่การพูด มันเป็น**ระบอบการปฏิบัติคือทำด้วยกายวาจาใจ ที่ถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์** ที่สมกับความเป็นมนุษย์ ที่ถูกต้องกับความเป็นมนุษย์ จำเป็นแก่ความเป็นมนุษย์ ทุกชั้นทุกตอนแห่งวิวัฒนาการของเขา ทุกชั้นทุกตอนของความเจริญเติบโตของมนุษย์ ต้องให้ถูกต้อง นี่มันก็มีเท่านี้ ทำให้มันถูกต้องทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการแล้วชีวิตนั้นมันก็เป็นชีวิตที่ถูกต้อง มีความสงบสุข เต็มอยู่ด้วยความถูกต้อง เป็นชีวิตที่มันเต็มอยู่ด้วยความถูกต้องทุกอย่างทุกประการไม่ว่าจะมองกันในแง่ไหนมุมไหน มันก็เป็นชีวิตที่ดำเนินไปด้วยดีและถึงจุดหมายปลายทางได้

เหมือนรถยนต์สักคันหนึ่ง ถ้ามันมีความถูกต้องทุกระบบของมัน มันก็วิ่งอย่างดี อย่างสบาย อย่างปลอดภัย อย่างเงียบฉี่ไปสู่จุดหมายปลายทาง เพราะว่าไ้อร์รถยนต์คันนั้นมันมีความถูกต้องทุกๆ ส่วนประกอบของมัน

ชีวิตของคนเรานี้เปรียบคล้ายอย่างนั้นแหละ มันต้องมีความถูกต้องทุกระบบปฏิบัติในร่างกายนี้ โดยเฉพาะทางกาย

ทางวาจา ทางใจ ก็จะเป็นชีวิตที่เจริญไปอย่างรวดเร็ว เพื่อถึงจุด
เจริญที่สุดที่มนุษย์ควรจะไปถึง

ฉะนั้น ธรรมะนี้ช่วยจำไว้ด้วยว่าเป็นระเบียบปฏิบัติ
หมายความว่าต้องกระทำ ต้องประพฤติ ไม่ใช่เพียงแค่พูดๆ จดๆ
ไว้ในสมุดแล้วมันก็เลิกกัน มันจะต้องประพฤติปฏิบัติจึงจะเป็น
ตัวธรรมะ แล้วเรื่องเหล่านั้นต้องถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์นะ
เพราะว่าเราเป็นมนุษย์ มันต้องถูกต้องแก่ความเป็นมนุษย์ แล้ว
ก็ทุกชั้นตอนนะ ตั้งแต่เกิดมาจากท้องมารดา เติบโตขึ้นมาวัยรุ่น
หนุ่มสาว พ่อบ้านแม่เรือน แก่เฒ่าเข้าโลงไป นี่เรียกว่าทุกชั้น
ตอนเลยต้องมีความถูกต้อง ทุกชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ ก็เลยมี
แต่ความสุขสบาย เป็นสุข นี่เรียกว่าเป็นมนุษย์ที่แท้จริง เรียกกัน
ให้เต็มตามความหมายก็เรียกว่า เป็นอริยบุคคล คือเป็นมนุษย์
ที่ประเสริฐ

ถ้ามันโง่งอเท่าปูปลาทำอะไรไม่ถูกต้องก็เรียกว่าเป็น
บุดูชน บุดูชน –คนหนา อยู่ด้วยความโง่ความหลง นี่คนหนา
เรียกว่าบุดูชน มันก็มีความผิดพลาดมันก็ไม่ได้รับประโยชน์ที่น่า
จะพอใจ เพราะมันไม่มีความถูกต้องในระบบแห่งการประพฤติ
หรือการกระทำในทุกๆ ชั้นตอนแห่งวิวัฒนาการ

ที่นี้มีการประพุดิกระทำถูกต้องทุกชั้นตอนแห่ง
วิวัฒนาการคนนั้นก็เป็นคนประเสริฐ ไกลจากความทุกข์ ไกล
จากความชั่ว ไกลจากทุกอย่างที่มันไม่พึงปรารถนา ก็เลยเรียก
ว่า *อริยบุคคล* เมื่อฝ่ายโน้นมันเป็นบุคคลคนหนาคนโง่อยู่ด้วยความ
ความมืด ความหลง ไอ้คนนี่มันเป็นอริยบุคคลมีความสว่างไสว
แจ่มแจ้ง สงบเย็น เป็นมนุษย์ได้ถึงที่สุด เราควรจะมองกันอย่างนี้
ตั้งเป้าหมายของความเป็นมนุษย์ไว้แบบนี้ว่าจะเป็นคนที่ดี
ปราศจากความทุกข์ ปราศจากความชั่ว ปราศจากปัญหาทั้ง
ปวงที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิต ถ้ามีปัญหามันก็มีความยุ่งยากลำบาก
กระวนกระวาย เร่าร้อน มีดมัว หนักหน่วง อันเรียกว่าปัญหา
อย่าให้มันมีปัญหาชนิดนั้น **ชีวิตนี้มันก็จะเกลี้ยง** คือมันมีความ
สะอาด มีความสว่าง มีความสงบ มันก็สบายเป็นสุขแบบที่แท้
จริง ไม่ใช่สบายหลอกๆ ด้วยกิเลส

เดี๋ยวนี้คนไปหลงในความสุข สนุกสนานด้วยอำนาจของ
กิเลส แล้วก็ว่าเป็นความสุข ทุกคนบูชาเงิน ว่าเงินจะช่วยให้เกิด
ความสุข แต่ดูให้ดีเถิดว่าไอ้เงินนี้ไม่ได้แนเสมอไปว่าจะช่วยให้
เกิดความสุข

ถ้าคนมันไม่มีความรู้ธรรมะแล้วไอ้เงินนั้นจะช่วยให้

เกิดความทุกข์ หากก็หาด้วยจิตใจที่หนักอึ้งกระวนกระวาย ก็เป็นทุกข์ตั้งแต่หา ครั้นได้มาแล้วก็ใช้เป็นเหยื่อของกิเลส ปรนเปรอ กิเลสให้เกิดตัณหา ราคะ โทสะ โมหะ นี้ ได้มาแล้วมันก็ยังร้อน เก็บรักษาไว้ก็วิตกกังวล หวง แล้วก็ห้วงจนเป็นโรคประสาท เพราะมีเงินที่เก็บไว้มากๆ นั่นเอง นี้เรียกว่าหาเงิน หรือมีเงิน หรือใช้เงิน โดยไม่ถูกต้องตามทางของธรรมะ ไม่ถูกต้องตามทางของธรรมะ คือปฏิบัติหน้าที่ข้อนี้ไม่ถูกต้อง

ถ้าเขามีความรู้เรื่องธรรมะ ควบคุมชีวิตอยู่เสมอ ในการหาเงินก็ไม่มี ความกระวนกระวายใจ มีจิตใจสงบไปตั้งแต่จะหาเงิน ไอ้คนหนึ่งมันหาด้วยความร้อนใจ ไอ้คนหนึ่งมันหาด้วยจิตใจที่ปกตินี้ มันก็ต่างกันเสียแล้วตั้งแต่การหา

จะเทียบตัวอย่างง่ายที่สุดที่จะเข้าใจได้ง่ายๆ ที่สุด เช่นว่า ไอ้คนหนึ่งมันซื้อลอตเตอรี่หรือหวยอะไรก็ตามใจนะมา นอนกระวนกระวายว่าเมื่อไรมันจะถูก มันกระวนกระวายทั้งวันทั้งคืน ทั้งวันทั้งคืน ว่าเมื่อไรมันจะถูก หรือมันจะถูก จนถึงวันออกมันก็ไม่ถูกแหละ มันก็เป็นทุกข์เหมือนกับตกอยู่ในนรกทั้งวันทั้งคืน ไอ้คนหนึ่งมันซื้อลอตเตอรี่หรือหวยมา มันก็ไม่รู้ ไม่ต้องรู้ เก็บไว้ก็แล้วกัน ถึงวันออกค่อยไปรู้ มันก็ไม่มี ความทุกข์ทรมาน

อะไร ครั้นถึงวันออก ถ้าถูก ไ้คนที่ไม่มีธรรมะนะมันเหมือนกับคนบ้า มันอาจจะบ้าตายเลยเพราะถูกลอตเตอรี่ ส่วนคนมีธรรมะ มันก็อย่างนั้นแหละ มันก็อย่างนั้นแหละ มันก็ไม่มากอะไรไปกว่านั้น มันก็ปกติได้แม้ว่าถูกลอตเตอรี่ นี้คิดดูเถิดว่าการถูกลอตเตอรี่มากๆ นะ ของคนมีธรรมะกับของคนที่ไม่มีธรรมะมันต่างกันถึงอย่างนี้ คนหนึ่งมันจะเป็นบ้าเสียให้ได้ หรือบางทีก็เป็นโรคประสาทเลย ไ้คนหนึ่งมันไม่เป็นอะไร

ทีนี้มีเงินไว้ก็เหมือนกัน คนไม่มีธรรมะมันก็เต็มไปด้วยความวิตกกังวล แม้ฝากไว้ในธนาคารเรียบร้อยแล้ว มันก็ยังไม่วายวิตกกังวล มันมีความวิตกกังวลนะมันทำให้มันเป็นโรคประสาท อย่าเข้าใจว่ามีเงินมากแล้วจะไม่เป็นโรคประสาท การมีเงินมากๆ อาจจะช่วยเป็นโรคประสาทเร็วขึ้นมากขึ้น ถ้ามันไม่มีธรรมะ เอ้า, ทีนี้ถ้ามันมีธรรมะมันไม่มีวิตกกังวล มันอย่างนั้นเอง มันอย่างนั้นเอง มันก็นอนหลับสบายดี นี่เรื่องมันต่างกันถึงอย่างนี้

ทีนี้ถ้าสมมติว่าเงินมันสูญหายมันวิบัติอะไรไป ไ้คนไม่มีธรรมะก็เหมือนจะบ้าตาย หรือตาย หรือเป็นบ้า ส่วนคนมีธรรมะมันก็อย่างนั้นแหละ หายก็หาย หาเอาใหม่อีกได้ ไม่เป็น

ทุกข์เลย เขาไม่เป็นทุกข์เลย

เมื่อคนเราจะหาเงิน จะมีเงิน จะใช้เงิน จะเก็บเงินก็ดี ถ้าไม่มีธรรมะแล้วจะเป็นทุกข์ ช่วยศึกษาไว้ให้พอว่า หาเงินก็ไม่เป็นทุกข์ มีเงินก็ไม่เป็นทุกข์ ใช้เงินก็ไม่เป็นทุกข์ เก็บเงินก็ไม่เป็นทุกข์ คือไม่กระวนกระวายใจ ไม่หนักหน่วงใจ ไม่ทรมานใจ ว่าอย่างนั้นแหละ นี่ธรรมะจำเป็น

ที่ว่าหาเงินอย่างนี้ มันก็ต้องทำงาน ทำงานด้วยธรรมะนะ มันเยือกเย็น ทำงานด้วยกิเลสตัณหานั้น มันเร่าร้อน คนโง่ มันทำงานด้วยกิเลสตัณหา ด้วยความหวังอย่างยิ่ง เหมือนกับไฟเผาหัวใจ คนโง่มันทำงานด้วยความหวัง ด้วยกิเลสตัณหา เพราะมันไม่มีธรรมะ มันมีแต่กิเลสตัณหา หรือมีความโง่ มันก็หาเงิน ทำการงาน ด้วยกิเลสตัณหา ร้อนใจก็ร้อนอยู่ข้างใน ข้างนอกก็ร้อนด้วยลมด้วยแดด มันร้อนทั้งข้างนอกข้างใน เพราะว่ามันมีความหวังนั่นเอง

อาตมาได้ยินเด็กๆ เขาพูดกัน เด็กนักเรียนโตๆ แล้วนี่แหละ เขาพูดกันว่า “ครูสอนว่าชีวิตนี้อยู่ด้วยความหวัง” อันนี้อันตรายเพราะยังไม่ว่าหวังชนิดไหนกัน ถ้าหวังชนิดที่เป็นกิเลสตัณหาเผาเผาหัวใจแล้ว ไม่เท่าไรหรอกคนนั้นมันจะต้อง

เป็นบ้า เพราะมันอยู่ด้วยความหวังที่ทรمانใจอยู่ตลอดเวลา ไร้
ความหวังนั้นนะ ไม่ใช่เราหวังแล้วมันจะได้ตามใจหวัง พอ
เราหวัง มันก็ยังไม่ได้อยู่แน่นอน เพราะฉะนั้นจึงถือว่ามัน**ผิดหวัง**
แล้วตั้งแต่เราลงมือหวัง มันก็ผิดหวังอยู่ตลอดเวลา บางทีก็ผิด
หวังตลอดไป ไม่ประสบผลสำเร็จเพราะมันมัวแต่หวัง มันทำให้
เราร้อน เหนื่อยกาย เหนื่อยใจในการทำงาน

อย่าทำงานด้วยความหวัง แล้วทำงานด้วยอะไร ก็ทำงาน
ด้วยสติสัมปชัญญะ ด้วยปัญญา ปัญญามันรู้เองแหละว่าเราควร
จะทำอะไร ควรจะทำอย่างไร ควรจะทำเท่าไร ทำที่ไหน ทำ
เมื่อไร รู้รู้แล้วก็ฟังไว้เป็นหลักแล้วก็ทำไป แต่อย่าหวังให้มันกัด
หัวใจ อย่าไปหวัง อย่าไปหวังให้มันกัดหัวใจ ทำให้สนุกไปด้วย
สติปัญญา ทำได้นิดหนึ่งก็ยินดี ทำได้นิดหนึ่งก็ยินดี ยินดี ยินดี
จนกว่ามันจะสำเร็จ ไม่มีความหวังที่จะต้องกัดหัวใจ

เด็กๆ ของเราจึงทำผิดในเรื่องนี้ หวังอย่างกิเลสตัณหา
เป็นโรคภัยไข้เจ็บเสียเมื่อเล่าเรียนนั่นเอง หรือว่ามันเป็นคน
ประสาท เป็นไอ้โรคพิการ เป็นไอ้ชีวิตนั้นใช้ไม่ได้ไปเลย เพราะ
มันทรमानใจในการเรียนในการกระทำนี้มากเกินไป หรือบางที
มันก็ชิงสุกก่อนห่ามเร็วเกินไป อย่างนี้มันก็วินาศหมดเพราะ

มันหวังรุนแรง เพราะฉะนั้นไม่ต้องหวัง ทำไปตามสติปัญญา สนุกสนานในการกระทำ เป็นสุขอยู่ในการกระทำ เพราะว่าเรา ไม่ก่อความหวังขึ้นมาให้เป็นไฟเผาหัวใจ ไอ้คนชนิดนี้ไม่มีไฟเผาหัวใจเมื่อทำการงานหรือการเล่าเรียน และก็เจริญไปอย่างสม่ำเสมอถึงที่สุดได้ เขาไม่ต้องเป็นโรคประสาทหรือไม่เป็นโรคร้ายแรงอะไรๆ หรือไม่ต้องไปซิงสุกก่อนห้าม ทำผิดศีลธรรมอย่างที่ว่าเสียหายหมด หรือว่าไม่ซิงสุกก่อนห้ามชนิดที่เรียกว่ามันรวยลัด คือไม่ได้ ไม่รวยง่าย มันก็ขโมย หรือมันปล้นจี้ มันก็ต้องเสียหายหมด นี่ มันซิงสุกก่อนห้าม เพราะมีความหวังมากเกินไป ความหวังมากเกินไปทำให้จิตใจระรัว ทำอะไรไม่ได้ดี

เด็กนักเรียนที่เรียนหนังสือด้วยความหวังมากเกินไปนั้นเรียนไม่ได้ดี เพราะว่าใจคอมันไม่ปกติ เมื่อมันรู้ว่าจะต้องเรียนอย่างไรแล้ว มันก็ไม่ต้องหวัง ทำไปอย่างสบายๆ ๆ คือทำด้วย สติสัมปชัญญะ ปัญญา ไม่ต้องมีกิเลสตัณหาซึ่งเป็นความหวัง กิเลสตัณหา นั้นมันไม่เข้าใครออกใคร พอมีมาเมื่อไรมันก็ร้อนเมื่อนั้น ก็เป็นไฟเมื่อนั้น ฉะนั้นเราทุกคนอย่าได้ทำอะไรรด้วยกิเลสตัณหาเลย จงทำด้วยสติสัมปชัญญะและปัญญา ก็จะพอใจอยู่ในการงาน แล้วก็มีความสุขอยู่ในการงาน มีความสุขเพลิดเพลิน

อยู่ในการทำงาน ไม่ต้องทิ้งหน้าที่ไปหาความสุขนอกบ้าน ก็เลส
ตัณหา กามารมณ์นั้นมันมีความสุขหลอกลวง เป็นความ
สุขเผาผลาญ เป็นความสุขทำลายเจ้าของ มันกัดเจ้าของให้วินาศ
ไปเลย ความสุขชนิดนั้น

๓

ธรรมะทำให้ชีวิตสมบูรณ์

เมื่อรู้สึกว่าคุณต้องเป็นที่พอใจแล้ว
ความพอใจนั้นจะให้เกิดความสุข

ความสุขเกิดจากความพอใจ

ความสุขบริสุทธิ์คือความสุขที่เกิดจากความรู้สึกที่เราได้ทำถูกต้องแล้ว เราพอใจตัวเองแล้ว ทำอะไรของเราอยู่นี้แหละ ทำอยู่นี้แหละ เมื่อรู้สึกว่าการถูกต้องเป็นที่พอใจแล้ว ความพอใจนั้นจะให้เกิดความสุข ไม่เชื่อไปลองดู ความสุขต้องเกิดมาจากความพอใจเสมอ ถ้าไม่มีความพอใจแล้วไม่เกิดความสุข เพราะฉะนั้นเราจะทำอะไรสักชนิดหนึ่ง หรือมีอะไรสักชนิดหนึ่ง ถ้าพอใจแล้วมันก็เกิดความสุข เรียกว่าความสุขเกิดมาจากความพอใจ

แต่เรื่องมันมีว่า **ไอ้ความพอใจนั้นต้องถูกต้อง ต้องบริสุทธิ์** ไม่ใช่พอใจไปปล้ำเขา ขโมยเขา ล้วงกาเมเขา หรืออะไรอย่างนั้นเป็นความพอใจของกิเลส อย่างนี้ไม่ใช่ความพอใจที่จะให้เกิดความสุขอย่างแท้จริง มันให้เกิดความสุขอย่างหลอกลวง หลอก หลอก หลอก หนักเข้าก็วิनाศเลย มันความพอใจของกิเลส

เดี๋ยวนี้เรามีความพอใจของธรรมะ ของพระธรรม คือความถูกต้อง ถูกต้องก็พอใจ พอใจก็เป็นสุข ชาวเขาก็มีธรรมะ เขาก็พอใจในการทำนา เป็นสุขอยู่ในการทำนา ในการไถนา

ดำนา มันมีความสุขอยู่ที่นาเมื่อทำนา ไม่ต้องมีความสุขเมื่อไปตลาดไปอาบอบนวด ไปอะไรต่างๆ นานา ซึ่งเป็นเรื่องของความ หลอกลวง ความสุข พอใจ ความพอใจเกิดความสุข ความสุข เกิดมาแต่ความพอใจ

ถ้าความหวังความต้องการรุนแรงเข้ามาแล้ว มันไม่ๆ ๆ ไม่อาจจะพอใจ เพราะมันหวังเกินเสมอละ มันพอใจไม่ได้ ถ้า ความหวังเข้ามาเมื่อไร ใจความพอใจมันเกิดไม่ทัน มันเกิดไม่ ได้ เพราะความหวังมันเผาผลาญอยู่เรื่อย อย่าทำด้วย... อย่า ทำงานด้วยความหวังของกิเลสตัณหา ด้วยความโง่เขลาอย่าง นั้น แต่ต้องทำด้วยความสงบเย็นแห่งจิตใจที่มีสติสัมปชัญญะ มี ปัญญา ทุกอย่างมันจะเป็นความสุขไปหมดถ้าเราพอใจ

อย่างกวาดเรือน ถ้าไม่พอใจมันก็เหมือนตกรกเพราะ ต้องกวาดเรือน แต่ถ้าพอใจมันก็ยังสนุกที่ได้กวาดเรือน เราพอใจ ในการกวาดเรือน รู้ว่าเราได้ทำหน้าที่ที่ถูกต้อง ที่เป็นตัวอย่าง ที่ดีแก่ลูกแก่หลานเป็นต้น ถ้าพอใจในการกวาดเรือน แล้วก็ สนุกสนานอยู่ในการกวาดเรือน บ้านเรือนนั้นมันก็ไม่รก ถ้ามัน มีแต่ความหวัง มีแต่กิเลสตัณหา ไม่พอใจแล้วมันก็ไม่ทำละ บ้าน เรือนของคนมีกิเลสชนิดนี้ก็จะรกไปหมดแหละ

นี่เราอย่าหวังด้วยความโง่ให้มันเผาหัวใจ มีจิตใจเกลียด
เกลตา สงบเย็นแล้วก็ทำงานไป ทำงานไปแล้วก็สนุกตลอดเวลา มี
ความสุขตลอดเวลา เป็นความสุขที่ไม่ต้องซื้อหา จ่ายเงินอะไร
มันเป็นความสุขที่เกิดขึ้นเองเพราะความพอใจที่ได้รู้สึกว่า เรา
กระทำถูกต้องแล้ว อย่าไปหวังให้มันกัดหัวใจ ให้มันเผาหัวใจ
ทำให้ถูกต้องเถิด ผลมันก็จะออกมาเอง ข้อนี้ในพระบาลีก็มี
กล่าวมากกว่า ‘อย่าไปเร่งมันด้วยความหวัง อย่าไปเร่งมันด้วย
กิเลสตัณหา ทำให้ถูกต้องเถิด พอแล้ว’

พระพุทธเจ้าท่านตรัสเปรียบไว้ว่าเหมือนกับแม่ไก่มัน
ฟักไข่ มันก็ทำหน้าที่ให้ถูกต้องสิ แม่ไก่จะฟักไข่อย่างไร จะกก
อย่างไร จะพลิกกลับอย่างไร จะหมุนอย่างไร จะทำให้ถูกต้อง
ตามวิธีของการฟักไข่ พอครบกำหนด ไข่มันก็กลายเป็นตัว ออก
เป็นตัวออกมา โดยที่แม่ไก่ไม่ต้องปรารภว่าลูกไก่จะออกมา
ลูกไก่จะออกมา ลูกไก่จะออกมา ถ้าแม่ไก่ตัวไหนมันฟักไข่ด้วย
ความกระวนกระวายใจว่า ‘ลูกไก่จะออกมา’ ยิ่ง ยิ่ง ทำไม่ยังไม่
ออกมา ยังไม่ออกมา ลูกไก่จะออกมา นี่มันแม่ไก่บ้า มันเป็นแม่
ไก่บ้า คิดดูให้ดี

ฉะนั้นเราพยายามที่จะมีใจคอบกติ แล้วก็เป็นสุขอยู่

ตลอดเวลา ตั้งแต่เริ่มทำการทำงานจนกระทั่งทำงานสำเร็จผล เป็นสุขตลอดเวลา เป็นความสุขแท้จริงแล้วไม่ต้องใช้จ่ายเงินอะไร เพราะมันสุขอยู่ในการกระทำ

เปรียบเหมือนกับว่าชาวนาคนหนึ่งเขาทำนาอยู่ เขาพอใจว่าได้ไถแล้ว ได้หว่านแล้ว ได้ดำแล้ว ดูแลดีแล้ว เขาก็พอใจ แม้ว่าในการไถนาได้แนวเดียวแถวเดียวเขาก็พอใจแล้ว จอบพินนาทีเดียวเขาก็พอใจแล้ว ทุกครั้งที่ทำลงไปพอใจแล้ว พอใจแล้ว ก็เป็นสุขเรื่อยไปๆ จนกว่าขุดนาเสร็จ ไถนาเสร็จ ดำนาเสร็จ ดูแลเสร็จ เป็นสุขตลอดเวลา ไม่มีร้อนใจเลย ชาวนาที่มันโง่ มันมีกิเลสตัณหามาก มันก็อยากจะให้ข้าวออกรวงวันนี้ ตั้งแต่แรกขุดดิน ตั้งแต่แรกไถนา เมื่อไม่ออก ไม่ทันใจมัน มันก็ โอย ป่วย การทำนา ไปขโมยดีกว่า ไปปล้นไปจี้ดีกว่า มันก็เป็นเสียอย่างนี้ แล้วก็ไม่มีความสุขเลย

ขอให้เรารู้จักทำให้ไอ้การงานในหน้าที่นั้นแหละให้ความสุขแก่เรา เป็นครูบาอาจารย์อย่างนี้นะ มีความสุขอยู่ในการงาน เมื่ออยู่หน้ากระดานดำ ถือชอล์กเขียนอยู่ หรือทำอะไรอยู่หน้ากระดานดำในห้องเรียนนั้นแหละ มันเป็นเวลาที่มีความสุขที่สุด เพราะมันได้ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง อย่างมีประโยชน์

แก่ตนเอง อย่างมีประโยชน์แก่นักเรียนทุกคน มองเห็นอย่างนี้
แล้วมันก็เป็นความสุข ไม่ต้องไปจ่ายเงิน ถ้าไม่คิดอย่างนี้ มันก็
ไปหาความสุข อยากจะปิดโรงเรียนเร็วๆ ปิดชั่วโมงเรียนเร็วๆ
ออกไปหาความสุขนอกถนน แล้วก็ไปเจออะไรบางอย่างก็คิดดูเอง
รู้จักกันอยู่ทุกคน ซึ่งล้วนแต่ต้องจ่ายเงินแล้วก็ยังมีอันตราย ยังมี
อะไรอีกมากมาย แล้วก็ไม่ใช่ความสุขหรอก มันเป็นเรื่องหลอก
ตัวเองทั้งนั้นแหละ

แต่งตัวสวยๆ กินอาหารอร่อยๆ มียั่วยวนกิเลสตัณหากัน
ถึงที่สุดนั้นนะมันไม่ใช่ความสุขเลย มันเป็นเรื่องหลอกตัวเองทั้ง
นั้น เค้าตัวเองทั้งนั้น ไม่เท่าไรก็วินาศ คิดดูเถอะ ไม่เท่าไรจะต้อง
วินาศ เพราะมันเป็นความสุขปลอม หลอกตัวเอง

ถ้าเรามีความสุขจริงของพระธรรม คือเมื่อได้ปฏิบัติ
หน้าที่ตามกฎเกณฑ์ของพระธรรมแล้วมีความสุข อย่างนี้มันสุข
จริง ไม่ต้องแก่งทำ ไม่ต้องบังคับให้สุข ไม่ต้องหลอกตัวเองให้
สุข แล้วเงินก็ไม่เสีย เงินก็เหลือมาก เงินเดือนก็เกิน เกินใช้ เกิน
พอใช้ ไม่ต้องคอร์ปชั่น ที่ต้องคอร์ปชั่นนั้นก็เพราะมันต้องการ
ความสุขหลอกหลวงมากเกินไป เงินเดือนไม่พอใช้ ต้องคอร์ปชั่น
เขาจับได้มันก็วินาศ จะไปทำอย่างนั้นทำไม

ความทุกข์ดับไปเพราะทำถูกเมื่อผัสสะ

มนุษย์เราทำผิดมาก ส่วนมากเพราะว่าหลง หลงในความสุขหลอก ช่วยไปคิดดู ช่วยพากันไปคิดว่าไอ้ความวินาศ ความเสื่อมเสีย ความเป็นทุกข์ของมนุษย์ทั้งหมดทุกคนที่มันมีขึ้นชนิดนี้นั้นนะ เพราะมันหลงในความสุขหลอกๆ หลงในรสของไอ้ความสุขหลอกๆ กามารมณ์ทางเพศเรียกว่าความเอร็ดอร่อยทางอายตนะ ถ้าคำนี้มันแปลกหูไม่เคยฟัง ก็ช่วยฟัง ช่วยจำไว้ด้วยว่า ‘ทางอายตนะ’ ความเอร็ดอร่อยทางอายตนะคือความเอร็ดอร่อยทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางผิวหนัง ทางจิตใจ หกทางนั้นแหละเขาเรียกว่า *อายตนะ*

มันหลงไหลในความเอร็ดอร่อยทางอายตนะ แล้วมันติดยิ่งกว่ายาเสพติด มันก็ยอมจ่ายเงินจนเงินเดือนไม่พอใช้จนต้องคอร์ปชั่นนะ **อรรถยทางตา** มันก็ซื้อเครื่องแต่งตัว เครื่องประเทืองผิว เครื่องอะไรต่างๆ **ทางหู**มันก็สร้างสิ่งไพเราะมาขับกล่อม **ทางจมูก**ก็สร้างกลิ่นหอม **ทางลิ้น**ก็กินอรรถยๆ **ทางผิวหนัง**ก็สร้างความบำรุงบำเรอทางผิวหนัง **ทางความนิมนวล** **ทางความยวนกิเลส** **ทางจิต**ก็เพื่อฝันไปเรื่องวิมานในอากาศ นี่

เรียกว่าหลงในความเอรีดอรร้อยทางอายตนะ ยิ่งกว่ายาเสพติด
นะ อันนี้ยิ่งกว่ายาเสพติดนะ แล้วหลงมากหลงกันทุกคนก็ว่า
ได้ ยาเสพติดยังบางคนนะ แต่หลงความอรร้อยทางอายตนะนี้
จะว่าทุกคนก็ได้ ตามมากตามน้อย แต่คนที่หลงเต็มที่ก็มีอยู่มาก
เหมือนกัน แล้วไปดูเถอะ คนพวกนั้นไฟติดอยู่ในอกทั้งนั้น ที่มี
หลงในความเอรีดอรร้อยทางอายตนะ มันจะมีเหมือนกับว่านรก
เข้าไปสุขมอยู่ในจิตใจ มีความเร่าร้อน มีดมัว เศร้าหมองสุขมอยู่ใน
จิตใจ บังคับไม่ได้ ก็ต้องคดโกง ต้องคอร์รัปชั่น แล้วก็ต้องวินาศ
ในทางสังคม อย่าไปเอากับมันเลย

เรื่องนี้มันก็ลำบากเหมือนกันนะ ที่ว่าทุกคนชอบความ
อรร้อยเพราะมันถูกกระทำให้เป็นอย่างนั้นมาตั้งแต่เล็กๆ นั้น
คนเลี้ยงเด็กน่ะก็ชอบประคบประหงมให้เด็กๆ ได้รับความ
เอรีดอรร้อย สนุกสนานที่สุด จนเด็กเสียนิสัยน่ะ บังคับไว้ไม่ได้
แล้วก็จะเอาความเอรีดอรร้อยยิ่งขึ้นไปอย่างไม่มีขอบเขต มัน
ตกเป็นทาสของกิเลส เป็นทาสของกิเลส บูชาความอรร้อยทาง
อายตนะ มันก็เป็นทุกข์จนตายน่ะ

แม้มันจะร่ำรวยสักเท่าไรมันก็เป็นทุกข์อยู่นั้นแหละ ถ้า
มันเป็นทาสของความเอรีดอรร้อยทางอายตนะหรือทางกิเลส

มันจะใช้เงินมากๆ บำรุงบำเรอทางอายตนะ มันก็ยังเป็นทุกข์
อยู่นั้นแหละ **เพราะว่ากิเลสตัณหามันอึดไม่ป็น** รู้ไว้เถิดว่าไอ้
กิเลสตัณหานะ มันอึดไม่ป็น ยิ่งบำรุงบำเรอมันก็ยิ่งอยากมาก
บำรุงบำเรอก็ยิ่งอยากมาก มันอึดไม่ป็น จะใช้เงินชั่วโถมละลาย
บำรุงกิเลสตัณหา มันก็อึดไม่ป็น มันก็รื้อนอยู่นั้นแหละ

ฉะนั้นที่ว่ามันจะเย็นเป็นสุขนะ มันไม่ต้องบำรุงกิเลส
ตัณหาต่างหาก เพราะฉะนั้นเราอย่าไปหลงในความอ่อยเลย
รู้ธรรมะกันเสียบ้าง อดสำหมาแต่ที่ไกลนะ ขอให้รู้ธรรมะกัน
เสียบ้าง คือรู้ว่า ‘ความอ่อยนั้นเป็นเพียงความรู้สึกแก่ระบบ
ประสาทตามกฎของธรรมชาติ ความไม่อ่อยก็คือความรู้สึกแก่
ระบบประสาทตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ’ ดังนั้นจึงเหมือนกัน
ในข้อที่ว่า ‘มันเป็นความรู้สึกแก่ระบบประสาทตามกฎเกณฑ์
ของธรรมชาติ’ ในทางหนึ่งมันอ่อยแก่ประสาท ถูกแก่ประสาท
มันก็หลงรัก อันหนึ่งมันไม่อ่อย มันก็หลงเกลียด ฉะนั้น**ทั้งหลง
รักและหลงเกลียดมันโง่เท่ากัน** มันโง่เท่ากัน ไปหลงในสิ่งที่เกิด
แก่ระบบประสาทตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเสมอกัน เรียกว่า
มันหลงเท่ากัน เมื่ออ่อยก็ “เอ้อ, อันนี้มันอ่อย” ถ้าเผชิญได้
กินของอ่อยก็นี้ก็อ่อยก็แล้วกัน อย่าไปหลงรักมัน ก็ไม่ทำอะไร

เอา นี่ไม่อร่อย “เอ้อ, ก็ไม่อร่อย” อย่าไปหลงเกลียดมัน ให้มัน
โง่งงทำไม ไปหลงรักในความอร่อยมันก็โง่งง ไปหลงเกลียดในความ
ไม่อร่อยมันก็โง่งง ฉะนั้นอย่าไปหลงทั้งในความอร่อยและความ
ไม่อร่อย รู้ว่ามันเป็นอย่างนั้น

เราควรจะกิน จะหาจะกินแต่ในทางที่มันถูกมันควรที่
เป็นประโยชน์แก่ร่างกายดีกว่า อย่าไปหลงความอร่อย มันจะ
สร้างกิเลสตัณหาไม่รู้จักจบ มันจะทรมาณใจไม่รู้จักจบ “เดี่ยวๆ
อร่อยก็หลงรัก ไม่อร่อยก็หลงเกลียด” มันก็ทรมาณใจด้วยกันทั้ง
นั้นแหละ “เฉยๆ ดีกว่า” อยู่ในสภาพกลางๆ ดีกว่า

ฉะนั้นช่วยสอนลูกสอนหลานอย่าให้บูชาความ
เอร็ดอร่อยกันนัก ถ้าเขารู้จักเรื่องนี้มาตั้งแต่เล็กๆ แล้วจะมี
ประโยชน์มาก เดี่ยวนี้พ่อแม่เน้นแหละตัวการ ไปทำให้เด็กๆ มัน
หลงในความเอร็ดอร่อย สนุกสนานมากเกินไป จนในที่สุดมันเป็น
อันตรายต่อเด็กๆ ของเรานั้นเอง คือทำให้เขาโง่งง หลงรัก หลง
เกลียด หลงรัก หลงเกลียด หลงโกรธ สลับกันอยู่เรื่อยไป ไม่มี
ความสุข บอกให้เขารู้ว่า อร่อยก็มันก็แค่รู้สึกทางประสาท ไม่
อร่อยก็แค่รู้สึกทางประสาท อร่อยก็ไม่ดีใจ ไม่อร่อยก็ไม่โกรธ
แค้นขัดใจ ควรจะทำอย่างไรก็ทำอย่างนั้น อยากจะกินของ

อรร้อยก็ได้ ไปหามากิน กินเข้าไป รู้สึกอรร้อย อย่าไปหลงกับมัน
อย่าไปหลงมัน มีเท่านั้นเอง “เออ, อรร้อยก็เล็กกัน” อรร้อยก็เล็ก
กัน อรร้อยก็แล้วไป อรร้อยก็แล้วไป อย่างนี้มันจะไม่สร้างกิเลส
แล้วมันก็จะไม่หลงหาสิ่งเริ่ดอรร้อยมาบำรุงบำเรออะไรกันนัก
มันปล่อยไปตามธรรมชาติ บางเวลามันก็พบกันเองแหละของ
อรร้อย บางเวลามันก็พบกันเองของไม่อรร้อย แต่จิตคงที่ปกติอยู่
เสมอ ตั้งหน้าตั้งตาทำการทำงานในหน้าที่ดีกว่าที่จะมามัวหลงอยู่
ในเรื่องความอรร้อยหรือความไม่อรร้อย นี่หน้าที่ที่จะต้องประพฤติ
ปฏิบัติ อย่าไปหลงในความรู้สึกที่เกิดขึ้นแก่ระบบประสาทตาม
ธรรมชาติ ตามธรรมชาติ เรียนรู้ให้ดีว่ามีธรรมชาติ มีกฎของ
ธรรมชาติ มีหน้าที่ตามกฎของธรรมชาติ เราต้องรู้จักมันให้
ดีๆ อย่าไปหลงสิ่งที่มันเกิดอยู่ตามธรรมชาติเลย เราควรจะได้
ประโยชน์อะไร จะทำอะไรก็ทำ แต่อย่าไปหลงอยู่กับมันกับนี้
มันก็ไม่มี ความเจริญ แล้วก็ทรمانใจอยู่ตลอดเวลา

จะพูดให้ถึงตัวธรรมะในพระบาลีสักหน่อย เกรงว่าบาง
คนจะหลับเสียก่อนกระมัง ดูบางคนก็เตรียมจะหลับอยู่แล้ว คือ
ว่า ถ้าบาลีนั้นก็มิหลักกว่า **อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ** นี่ฟังไม่เข้าใจ
ใช่ไหม อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ มีผัสสะอย่างไร เมื่อไร ก็ยังไม่รู้

กรรมัง ต้องทำให้ถูกต้องเมื่อมันมีผัสสะ

ผัสสะนั้นก็คือการกระทบ ตากระทบรูป เกิดจักขุ-
วิญญาณ รู้สึกต่อรูปนั้นอยู่ สามอย่างนี้มันทำงานกันอยู่ ตา
รูป แล้วก็จักขุวิญญาณ -๓ อย่างนี้ทำงานกันอยู่เรียกว่า ผัสสะ
พูดสั้นๆ ว่า ตาเห็นรูปนั่นเองเรียกว่าผัสสะ แต่มันมีจักขุวิญญาณ
นะที่เป็นเครื่องรับรู้อารมณ์รูปนั้น นี่เรียกว่าขณะผัสสะ

เมื่อหูได้ฟังเสียงเกิดโสตวิญญาณ รู้เสียง สัมผัสเสียงอยู่
นี้ก็เรียกว่า **ผัสสะทางหู**

เมื่อจมูกได้กลิ่นมันก็เกิดฆานวิญญาณ วิญญาณทาง
จมูก จมูกกับกลิ่นกับวิญญาณทางจมูกทำงานร่วมกันอยู่ รู้ว่า
กลิ่นอะไร อย่งไรนี้เรียกว่า **ผัสสะทางจมูก**

ทางลิ้น เมื่อได้กินของ คือลิ้นได้สัมผัสของที่เคี้ยวกินอยู่
มันก็เรียกว่า **ชีวหาวิญญาณ**เกิดขึ้น รู้รสนั้นอยู่ นี่เรียกว่า **ผัสสะ
ทางลิ้น**

เมื่อผิวหนังได้ประสพกับสิ่งที่มากระทบผิวหนัง นิมมวล
กัตี หยาบคายแข็งกระด้างกัตี อะไรกัตีนี้ ผิวหนังนั้นมันก็กระทบ
กับสิ่งที่มากระทบผิวหนังแล้วเกิด **กายวิญญาณ** รู้สึกอันนี้ นี่ก็
เรียกว่า **ผัสสะทางเนื้อหนัง ทางร่างกาย**

หรือเมื่อใจระลึกรู้ถึงสิ่งที่ใดอยู่ ก็เกิดมโนวิญญาน
รู้จักสิ่งนั้น นี้เรียกว่า มโนสัมผัส หรือ ผัสสะทางใจ

มันมีผัสสะทางตา ผัสสะทางหู ผัสสะทางจมูก ผัสสะ
ทางลิ้น ผัสสะทางผิวกาย ผัสสะทางจิตใจ ๖ ผัสสะ ทั้ง ๖ ผัสสะ
นี้เรียกว่า ผัสสะ

อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะจะไม่เกิดความทุกข์ ถ้าทำผิดเมื่อ
เกิดมีผัสสะจะมีความทุกข์ ทำผิดเมื่อมีผัสสะนี้ก็คือ ไปหลงรัก
หรือหลงเกลียดเข้านั่นเอง

เมื่อตาเห็นรูปที่น่ารักมันก็หลงรัก เมื่อตาเห็นรูปที่ไม่น่า
รักมันก็หลงเกลียด ก็หลงรักหรือหลงเกลียด อย่างนี้เรียกว่าทำ
ผิดทางผัสสะ จะต้องเกิดความทุกข์ที่ทางตา ที่นี้เขาเรียกว่าสวย
ก็สวยสิ ก็อย่าไปหลงรักกับมันสิ อันนี้ไม่สวยก็ไม่สวยสิ อย่าไป
หลงเกลียดกับมัน รู้แต่ว่าเราจะต้องทำอะไรกับเรื่องเหล่านี้
หรือไม่ต้องทำอะไร ถ้าต้องทำอะไรก็ทำ ไม่ต้องทำก็ไม่ทำสิ อย่า
ไปหลงรักไอ้ที่มันสวย อย่าไปหลงเกลียดที่มันไม่สวยนะ มันจะ
เป็นทุกข์ มันเป็นความหลง มันเป็นคนบ้า

เดี๋ยวหลงรักเดี๋ยวหลงเกลียด เดี่ยวหลงรักเดี่ยวหลง
เกลียด เดี่ยวทางตา เดี่ยวทางหู เดี่ยวทางจมูก เดี่ยวทาง

ผิวหนัง เตี้ยวทางใจ มีแต่เรื่องหลงรักและหลงเกลียด นั่น
นะมันเป็นความทุกข์ อย่าไปหลงรักหลงเกลียดทางใดๆ
หมด มันจะไม่มีความทุกข์เกิดขึ้นได้ เพราะถ้ารัก เกิดเวทนา
หลงรักแล้วมันก็เกิดตัณหา เกิดความอยาก มันก็ยึดมันเป็นตัว
กูของกู มันก็หนักอกหนักใจ แล้วมันก็เป็นทุกข์เพราะสิ่งที่รัก

ถ้าว่ามันไม่น่ารักก็ไม่น่ารักสิ ไม่หลงเกลียด ไม่เกิด
ความอยากที่จะหนี หรือจะฆ่า หรือจะทำลายอะไรกับใคร ไม่
กระวนกระวายอะไร ไม่รำคาญอะไร เพราะเราไม่หลงเกลียด
อะไร บังคับจิตใจให้ได้อย่างนี้

อย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะก็จะเป็นทุกข์ บังคับไม่ได้ ทำ
ผิดเมื่อมีผัสสะมันก็ต้องเป็นทุกข์ อย่าเป็นทุกข์หรือจะไม่เป็น
ทุกข์ก็เพราะว่าทำผิดหรือทำถูกเมื่อผัสสะ ทุกวันๆ เรามีผัสสะ
ทุกวันๆ ตลอดเดือน ตลอดปี ตลอดชีวิต เรามีผัสสะทางตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ แล้ววันหนึ่งมันมิได้หลายสิ เพราะมันมิได้ทั้ง
ตา ทั้งหู ทั้งจมูก ทั้งลิ้น ทั้งกาย ทั้งใจ ตั้ง ๖ อย่าง เรื่องนั้นแล้ว
เรื่องนี้ เรื่องนี้แล้วเรื่องนั้น เรื่องนั้น ไม่มีเรื่องอะไรก็ไปเอาเรื่อง
เก่าๆ มาคิด มันก็ผิด แล้วมันก็เป็นทุกข์

นี่ประโยชน์นี้เป็นหัวใจในพระไตรปิฎกในพระพุทธศาสนา

ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ว่า **หัวใจธรรมะทั้งหมดก็คืออย่าทำผิดเมื่อมีผัสสะ มันจะเป็นทุกข์**

ถ้าทำให้ถูกให้ตรงเรื่องให้ฉลาด มันก็จะไม่เป็นทุกข์ เมื่อมีผัสสะมากกระทบตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็ตาม เราต้องฉลาดต้องรอบรู้อะไรอย่างไร ทำไม อะไร อย่าไปทำผิดกับมันเป็นอันขาด คืออย่าไปหลงรักและหลงเกลียดนั่นเอง มันก็ไม่มีเรื่องที่ทำให้เกิดกิเลสตัณหาอะไรให้เป็นความทุกข์ เมื่อต้องทำอะไรก็ทำไปสิ อย่าไปทำด้วยความเกลียดและความรักสิ ก็ทำไปอย่างสติปัญญาอย่างมีเหตุผล การงานก็ลุล่วงไปด้วยดี ถ้าไปทำด้วยความเกลียดหรือความรักแล้วมันลำเอียง มันจะลำเอียงและมันจะไม่ถูกต้อง ต้องทำด้วยจิตใจที่เป็นอิสระเสมอ

ขอให้เรารู้ว่าหัวใจธรรมะ หัวใจพระศาสนา หัวใจของพระธรรม ทั้งหมดมีอยู่ ๒ ประโยคนี้นั่น **ถ้าทำผิดเมื่อมีผัสสะจะเป็นทุกข์ ถ้าทำถูกเมื่อมีผัสสะจะไม่เป็นทุกข์** มีเท่านั้นเท่านั้น อุตสาหกรรม เสียค่ารถไฟมาตั้งหลายบาท มาเหน็ดเหนื่อยเสียเวลา เดี่ยวจะไม่ได้อะไรนะ จะบอกให้รู้นะว่านี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้เป็นหลัก ในพระไตรปิฎกทั้งหมดทั้งสิ้นมันก็สรุปรวมไว้ได้เพียงเท่านั้น **อย่าทำผิด คืออย่า**

โง่ และทำผิดเมื่อมีผัสสะ ไปหลงรัก หลงเกลียด หลงโกรธนั้น
นะ ที่เราเห็นโง่กันอยู่ตลอดไป จนกระทั่งแล้วร้าย อันธพาลเลว
ร้าย ทำอาชญากรรมเลวร้ายก็เพราะมันหลงในเรื่องของผัสสะ
อย่าทำผิดเมื่อผัสสะ ปัญหาที่ไม่เกิดและไม่เป็นทุกข์

ถ้าทำผิดเมื่อมีผัสสะจะเกิดปัญหายุ่งยากไปหมด แล้ว
ก็ต้องเป็นทุกข์ ไม่มีใครจะช่วยให้ ให้เทวดาพระเจ้าที่ไหนมา
ช่วยก็ช่วยไม่ได้ละ ถ้าทำผิดทางผัสสะแล้วก็ต้องเป็นทุกข์ละ ถ้า
ทำถูกทางผัสสะแล้วจะไม่มีทุกข์ ไม่ต้องเอาพระเจ้า เทวดา ผีสาง
ที่ไหนมาช่วยละ นั่นมันคนปัญญาอ่อน มันไปพึ่งไปอ่อนวอน
ผีสางเทวดาให้ช่วย นั่นมันยกไว้คนปัญญาอ่อน ถ้าใครอยากเอา
ปัญญาอ่อนก็เอาสิ เอาอย่างนั้นแหละ ไปหวังพึ่งผีสางเทวดา
อะไรก็ไม่รู้มาช่วยอย่าให้เป็นทุกข์ ไว้ให้คนปัญญาอ่อน ใครมัน
อยากปัญญาอ่อนก็เอาอย่างนั้นก็แล้วกัน แต่พระพุทธเจ้าท่าน
ตรัสว่า ถ้าจะไม่ให้เป็นทุกข์นะ ต้องอย่าทำผิดเมื่อผัสสะ ถ้า
ต้องการมีความสุข ไม่มีความทุกข์ก็ให้ทำถูกต้องเมื่อมีผัสสะ ไม่
เกี่ยวข้องกับผีสางเทวดา โชคชะตา เคราะห์กรรมอะไรที่ไหน
หมด มันอยู่ที่ทำผิดหรือทำถูกทางผัสสะ ที่นี้และเดี๋ยวนี้เท่านั้น

เติมธรรมะลงไปทำให้ชีวิตสมบูรณ์

นี่ ขอให้ได้รับความรู้นี้ ถ้ายังไม่มีนะ เอาไปให้มันมีขึ้นมา
อย่าให้การศึกษามันบกพร่อง เราเรียกว่า **การศึกษาชนิดสุนัข
หางด้วน** เป็นการศึกษาที่ไม่เต็ม ยังบกพร่องอยู่ รู้แต่หนังสือ
เรารู้แต่ทำมาหากิน อาชีพเท่านั้น รู้แต่หนังสือกับรู้อาชีพเท่านั้น
นี่การศึกษาหมาหางด้วน ถ้าหางไม่ด้วนต้องรู้ธรรมะด้วยว่าจะ
เป็นคนกันอย่างไรจึงจะไม่มีความทุกข์

หนังสือก็รู้เอาสิ อาชีพก็รู้ แล้วมีธรรมะไม่เป็นทุกข์กัน
อย่างนี้ก็รู้ นี่การศึกษาสมบูรณ์ อดมาถึงเรียกว่า เหมือนกับ
เติมธรรมะลงไปในชีวิตให้สมบูรณ์

พูดอย่างตรงไปตรงมา คุณอยากจะโกรธก็โกรธนะ ว่าถ้า
คุณมีความรู้แต่ในหนังสือกับอาชีพแล้ว ใช้ชีวิตนั้นมันยังโพรงอยู่
ไม่เต็ม อะไรเติมให้เต็มละ เอาความรู้ธรรมะที่ยังขาดอยู่นี้เติมให้
เต็ม ให้รู้ว่าปฏิบัติธรรมะอย่างไรจึงจะไม่เป็นทุกข์

ฉะนั้น เดียวนี้เรามีความรู้หนังสือและอาชีพอยู่แล้ว แต่
มันยังกลวงอยู่ในส่วนที่ว่าธรรมะมันจะกำกับชีวิตอย่างไรนี้ มัน
ไม่มี ที่มาที่นี้ก็เหมือนกับมาเติมในส่วนนั้นแหละให้มันเต็ม ห้อง

น้ำมันยังไม่เต็ม ไร่ ๒ ห่องแรกมันเต็มแล้ว ‘รู้หนังสือ’ แล้ว ‘รู้อาชีพ’ แล้ว แต่ห่องที่ ๓ คือว่า ‘รู้ธรรมะ’ สำหรับจะไม่เป็นทุกข
นี้ ยังไม่มี มันยังพร่องอยู่ จึงมาเติม จึงเหมือนกับว่ามาเติมชีวิต
ให้เต็มในส่วนที่ยังพร่องอยู่คือ ‘ธรรมะ’ เติมธรรมะลงไปในชีวิต
ให้ชีวิตนี้เต็มทั้ง ๓ ส่วนนะ ทั้งรู้หนังสือ ทั้งรู้อาชีพ และทั้งมี
ธรรมะ

เดี๋ยวนี้เมื่อกระทรวงเขาไม่ให้ได้เรียน ไม่สอน เราก็หา
เอาเองสิ อย่างที่มาที่นี้ก็ได้เห็นได้ชัดว่ามาหาเอาเองนอกหลักสูตร
กระทรวง ถ้าว่ากระทรวงเขาให้สอนให้มีกิตติ ก็สะดวก ก็
เรียนกันในโรงเรียนก็ได้ เข้าใจว่าต่อไปกระทรวงคงจะขยาย
หลักสูตรออกมาให้ถึงส่วนนี้ คือให้เรียนธรรมะนี้ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง
ให้เป็นการศึกษาชนิดดี ชนิดเต็ม ไม่ใช่ศึกษาหมาทางด้วน พุด
ตะโกนมาทั้งทางวิทยุ ทั้งทางหนังสือไม่รู้กี่สิบครั้งแล้วว่า “การ
ศึกษาของชาติของโลกนี้ยังเป็นการศึกษาหมาทางด้วน เพราะ
ฉะนั้นคนในโลกจึงเป็นโรคประสาทกันมากขึ้น เป็นบ้ากันมาก
ขึ้น อาชญากรรมมากขึ้น อะไรมากขึ้น เพราะการศึกษามัน
เป็นหมาทางด้วน” เพราะฉะนั้นเมื่อใดการศึกษานี้มันเต็ม ไร่
สี่เหล่านนั้นมันก็จะหมดไป ถ้ามีศีลธรรมอยู่ในบุคคล ไร่ความ

เลวร้ายในกรุงเทพฯ อย่างที่มีอยู่เดี๋ยวนี้มันไม่มี ชมชื่นก่อน
ฆ่า ฆ่าแล้วชมชื่นนี้มันเลวร้ายที่สุดของมนุษย์ แล้วมันจะไม่มี
ถ้าว่ามันมีการศึกษาทางศีลธรรมที่เต็ม

ขอให้เราถือว่าการเติมธรรมะลงไปในชีวิตของเราให้เต็ม
นี้เป็นความดีอย่างยิ่ง ไม่มีอะไรดีกว่าแล้ว ดีกว่ามีเงินเดือนเพิ่ม
สัก ๑๐ ขึ้น

เติมชีวิตด้วยธรรมะนี้ลงไป ชีวิตมันเต็มด้วยธรรมะดีกว่า
ได้เลื่อนขั้นเงินเดือนสัก ๑๐ ขึ้น แปลว่าเราสอนลูกศิษย์ลูกหา
นักเรียนของเราให้รู้ธรรมะนั้นแหละเป็นบุญกุศลอย่างยิ่ง สมกับ
ที่ว่าเราเป็นครู มีบุญคุณเหนือคนในโลก เพราะว่าครูทำให้คนรู้
แล้วก็เป็นคนที่ดี เป็นคนที่ดี เป็นโลกที่ดี โลกจะดีหรือจะเลว ก็
เพราะว่าครูสอนคนให้ดีหรือให้เลว

เด็กๆ นะมันสร้างโลก แต่ว่าเด็กมันจะมีปัญญาสร้าง
ที่ไหน มันก็แล้วแต่ครูสอนไปอย่างไร ถ้าครูสอนดี เป็นเด็กดี
มันก็สร้างโลกดี ครูสอนไม่ดี มันเป็นเด็กเลวมันก็สร้างโลกเลว
เพราะฉะนั้นโลกอนาคตมันจะดีหรือจะเลว มันก็ขึ้นอยู่กับที่ครู
นี่มันสอนดีหรือไม่ดี ถ้าเราสอนดีก็เป็นครูที่สร้างโลก มีบุญอัน
ใหญ่หลวง เป็นปูชนียบุคคล คำว่าครูนี้แปลว่าผู้เปิดประตูทาง

วิญญาณให้สัตว์โง่ๆ ออกมาเสียจากคอกแห่งความโง่ คอกเล่า
ที่เหม็น ที่มืด ที่สกปรก ที่อะไรต่างๆ นะ สัตว์มันถูกกักขังอยู่
ในนั้น ทีนี้ครูเป็นผู้เปิดประตูให้มันออกมาเสียจากคอกชนิดนั้น
ดังนั้นครูจึงเป็นปูชนียบุคคล

ทีนี้ขอให้เราสามารถทำหน้าที่เปิดประตูให้ลูกเด็กๆ ของ
เราออกมาเสียจากคอกแห่งความโง่ ความทุกข์ ความมืด กิเลส
ทั้งหลาย แล้วเราก็เป็นครู ปูชนียบุคคล ได้สิ่งสูงสุด มีค่าที่สุด
ไม่ใช่เงินเดือนเล็กๆ น้อยๆ ที่เยียวยาชีวิต ที่เป็นของเล็กน้อย

คุณค่าสูงสุดของครูก็คือได้ทำให้โลกมันดีขึ้น ให้มันเป็น
เด็กดีสร้างโลกที่ดี เป็นเหมือนกับว่าครูเป็นผู้สร้างโลกที่ดี โดย
ใจความก็คือเปิดประตูให้สัตว์ออกมาเสียจากความโง่มาเป็น
สัตว์ที่ฉลาด แล้วก็ช่วยกันสร้างโลกที่ดี อาตมาตั้งใจจะพูดอย่าง
นี้สำหรับท่านทั้งหลายที่อุตสาหมาจากที่ไกล มาด้วยความหวัง
ว่าจะศึกษาธรรมะ ธรรมะนั้นก็มีอย่างนี้แหละ มี ๔ ความหมาย
อย่างที่ว่า แล้วความหมายที่สำคัญก็คือ **หน้าที่ของมนุษย์อย่าง
ถูกต้อง** เดียวนี้เรายังไม่ได้ทำหน้าที่ของมนุษย์อย่างถูกต้อง
เรียกว่ายังมันพร่องอยู่ เพราะเราไม่รู้ เพราะเรามาเติม เติมให้
รู้แล้วทำให้เต็ม อย่าให้มีข้อบกพร่องในหน้าที่ของมนุษย์เลย

ครูนี้ในส่วนที่เป็นเรื่องของตัวเองก็ทำตัวเองอย่าให้เป็นทุกข์เลย ในส่วนที่เป็นหน้าที่เกี่ยวกับลูกศิษย์ลูกหา ก็สอนลูกศิษย์ลูกหาให้รู้จักจริง ให้ลูกศิษย์ลูกหาเหล่านั้นพ้นจากความทุกข์ด้วย เพราะฉะนั้นครูจึงช่วยทั้งตัวเองและช่วยทั้งลูกศิษย์ลูกหา ซึ่งมันจะเป็นคนสร้างชาติและสร้างโลก เราก็พลอยมีส่วนบุญกุศลในการสร้างโลกให้งดงามให้น่าอยู่

เมื่อความรู้ส่วนนี้มันบงกพร่องอยู่ เราก็เติมให้มันเต็ม จึงพูดว่ามาที่สวนโมกข์นี้เหมือนกับมาเติมชีวิตให้มันเต็มด้วยธรรมะที่ยังพร่องอยู่ หรือว่าเติมธรรมะที่ยังพร่องอยู่ลงไป **ชีวิตให้มันเต็ม** แล้วก็จะได้ผลเกินค่า เกินค่าเหลือที่จะเกิน เกินค่ารถไฟ เกินค่าเวลา เกินค่าอะไรต่างๆ นี้จะได้กำไรมหาศาล มีธรรมะเป็นกำไร มีบุญกุศลเป็นกำไร ซึ่งมันยิ่งกว่าเงินกว่าทอง นี้เราพูดกันในฐานะที่ว่าเป็นพุทธบริษัท พูดกันนี้เพื่อจะได้ช่วยกันทำสิ่งที่สนองพระพุทธประสงค์ พระพุทธองค์ทรงประสงค์ว่าให้เราเนี่ย ช่วยกันทำให้ธรรมะยังอยู่ในโลก ให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์โลก ทั้งเทวดาและมนุษย์ เราก็ต้องช่วยกันสิ ช่วยกันทำให้ธรรมะมีอยู่ในโลก เพื่อเป็นประโยชน์แก่สัตว์โลกทั้งเทวดาและมนุษย์

อาตมาจึงแสดงความยินดีแก่ท่านทั้งหลาย เหมือนได้

กล่าวคำแรกพูดว่า ขออนุโมทนาในการที่ท่านทั้งหลายมาที่นี่ โดยความหวังว่าจะเต็มธรรมะลงไปในชีวิตนั้นให้เต็ม ให้เป็นชีวิตที่สามารถสร้างสรรค์สิ่งที่มีประโยชน์อย่างสูงสุด ตรงตามพระพุทธประสงค์ รักษาธรรมะนี้ไว้ยังมีอยู่ในโลกเพื่อประโยชน์แก่คนในโลก ทั้งเทวดาและมนุษย์

นี่ การบรรยายนี้มันก็พอแก่ความประสงค์แล้ว ขอให้ท่านทั้งหลายกำหนดจดจำให้ดี เข้าใจ เพราะเห็นว่าอันนี้รอดได้ ช่วยได้ แล้วประพาศิกระทำอย่างยิ่งให้สุดความสามารถในฐานะที่เป็นหน้าที่ของมนุษย์ เอาธรรมะมาประพาศิปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่ความเป็นมนุษย์ของตน ให้เจริญอยู่ด้วยธรรมะ มีความสุขอยู่ทุกทีพาราตริกกาลเทอญ.

หัวใจของพระธรรม ทั้งหมดมีอยู่ ๒ ประโยคนี้เท่านั้น

.

ถ้าทำผิดเมื่อมีผัสสะจะเป็นทุกข์
ถ้าทำถูกเมื่อมีผัสสะจะไม่เป็นทุกข์

E-Book

YouTube

สมาชิกรายปี

ชีวิตเป็นสิ่งที่เติม
ธรรมะลงไปได้

BIA

ธรรมะใกล้มือ

ไทยพาณิชย์
SCB

KIATNAKIN PHATRA
FINANCIAL GROUP

สนับสนุนการผลิต